

EUROREGION ŚLĄSK CIESZYŃSKI JAKO PRZYKŁAD WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM LAT 2007-2013

CIESZYN SILESIA EUROREGION AS AN EXAMPLE OF CROSS-BORDER COOPERATION WITH PARTICULAR REFERENCE TO PERIOD 2007-2013

Anna Herman

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Abstract: The article is focused on the cooperation within the Euroregion Cieszyn Silesia. It is an interesting area for research because of the difficult history of the region, including military confrontations over territory of Cieszyn Silesia. Towns Cieszyn and Český Těšín (Czech Cieszyn) are divided by a border on the Olza River and still are a significant symbol of the region. The aim of the article is to analyse cross-border cooperation between Poland and Czech Republic in the Euroregion Cieszyn Silesia. First hypothesis of the article says that cooperation has been developing systematically since the accession of Poland and Czech Republic to the European Union and it is primarily based on the European Funds. It is also said that historical and cultural determinants have negative impact on the cooperation development. First and foremost, to verify hypotheses mentioned above, there have been used official data published by the administrators of the projects that were implemented in the Euroregion Cieszyn Silesia.

Keywords: Euroregions, Cieszyn Silesia Euroregion, borderland, Polish-Czech relations.

We współczesnej Europie granice pomiędzy państwami zmieniają swoją funkcję – przestają pełnić rolę barier, a zaczynają być miejscami, które łączą i integrują sąsiadujące ze sobą narody. Pogranicza stają się obszarami umożliwiającymi spotkanie odmiennych kultur i podejmowanie wspólnych działań na rzecz poprawy wszystkich dziedzin życia. Niezwykle duże znaczenie dla rozwoju pogranicza ma proces integracji europejskiej. Głównymi aktorami realizującymi obecnie współpracę transgraniczną są euroregiony. W Polsce funkcjonuje ich 16, z czego 6 na polsko-czeskim obszarze pogranicznym.

Publikacje, które ukazały się do tej pory, pokazują wybiórczo problematykę wybranego euroregionu lub pogranicza. Brakuje solidnej monografii opisującej całościowo współpracę euroregionalną na granicach Polski. Ostatnia próba całościowego statystycznego ujęcia zagadnienia euroregionów została przeprowadzona w 2007 roku przez Urząd Statystyczny we Wrocławiu (*Euroregiony na granicach Polski 2007*, 2007). Wśród starszych publikacji, jeszcze sprzed wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, warto wskazać opracowanie Malendowskiego i Ratajczaka *Euroregiony – pierwszy krok do integracji europejskiej* (Malendowski, Ratajczak, 1998) oraz wydaną

niedługo później książkę *Euroregiony - mosty do Europy bez granic* (Malendowski, Szczepaniak, 2000). Należy wymienić także dwie prace Greta: *Euroregiony a integracja europejska. Wnioski dla Polski* (Greta, 2003) i *Euroregiony polskie w procesie integracji europejskiej oraz w przewyższaniu peryferyjności i dysproporcji regionalnych* (Greta, 2013). Celem tych opracowań było nie tyle ukazanie funkcjonowania wszystkich euroregionów, ile przedstawienie euroregionów jako instrumentów polityki regionalnej. Nadzieję budzi fakt, że coraz więcej badaczy zaczyna interesować się problematyką euroregionalną. Wskazać tu można wyczerpujące opracowanie Lewkowicza na temat współpracy na pograniczu polsko-słowackim (Lewkowicz, 2013). Brakuje jednak podobnego całościowego opracowania na temat współpracy transgranicznej w polsko-czeskim regionie pogranicznym. Na uwagę zasługuje niedawno wydane studium porównawcze trzech euroregionów południowej Polski: Śląska Cieszyńskiego, Beskidów i Tatr (Sanetra-Półgrabi, 2015). Pojawienie się tej nowej pozycji już w trakcie pracy nad niniejszym artykułem może świadczyć o tym, że tematyka współpracy transgranicznej jest aktualnym i interesującym zagadnieniem badawczym.

Granica polsko-czeska wynosi aż 658 km – z żadnym innym sąsiadem Polska nie posiada tak długiej granicy. Obszar pograniczny znajdujący się wokół niej jest szczególnie interesujący ze względu na specyficzne relacje łączące mieszkające na nim społeczności. W XX wieku dochodziło tu do starć zbrojnych w walce o sporne tereny Śląska Cieszyńskiego. Do tej pory w świadomości mieszkańców po obu stronach granicy pokutuje wzajemna niechęć (Gąsior, 2008, s. 4-45). Obecnie podejmowane są liczne działania mające na celu rozwijanie współpracy transgranicznej w tym regionie oraz likwidację dawnych antagonizmów. Przełomowym momentem było przystąpienie Polski i Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej w 2004 roku, a następnie do strefy Schengen oraz zniesienie kontroli na przejściach granicznych w 2007 roku.

W niniejszym artykule analizie zostanie poddana współpraca w ramach jednego z polsko-czeskich euroregionów – Euroregionu Śląsk Cieszyński. Na początku zdefiniowana zostanie tytułowa współpraca transgraniczna, ponieważ termin ten do tej pory nie jest sprecyzowany w literaturze, a następnie omówiony zostanie jej specyficzny rodzaj, czyli euroregion. Kolejno określone zostaną najważniejsze uwarunkowania współpracy polsko-czeskiej. Celem artykułu jest zbadanie współpracy w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński w latach 2007-2013 oraz jej wpływu na społeczność pogranicza. Weryfikacji poddane zostaną następujące hipotezy:

1. Współpraca transgraniczna w Euroregionie Śląsk Cieszyński rozwija się systematycznie po wstąpieniu Polski i Czech do Unii Europejskiej.
2. Uwarunkowania historyczne i kulturowe wpływają negatywnie na rozwój polsko-czeskiej współpracy transgranicznej w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński.
3. Polsko-czeska współpraca transgraniczna w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński rozwija się przede wszystkim dzięki funduszom pozyskiwanym z Unii Europejskiej.

Do analizy współpracy transgranicznej wykorzystano głównie dane sporządzone przez stowarzyszenia administrujące euroregionem ze strony polskiej i czeskiej, czyli Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej "OLZA" z siedzibą w Cieszynie oraz Regionalne Stowarzyszenie Współpracy Czesko-Polskiej Śląska Cieszyńskiego z Czeskiego Cieszyna, dotyczące przede wszystkim zarządzania mikroprojektami. Dane te są podane do wiadomości publicznej na stronach internetowych tych instytucji. Szczegółowa lista beneficjentów programu i zrealizowanych projektów została uzyskana ze strony internetowej programu. Analizie poddane zostaną zatem przede wszystkim dane urzędowe publikowane po zakończeniu poszczególnych projektów.

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA – PIERWSZY KROK DO WSPÓŁPRACY EUROREGIONALNEJ

Współpraca transgraniczna jest nowym rodzajem współpracy międzynarodowej. Została zapoczątkowana pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku. Stała się istotnym elementem współpracy regionalnej oraz pogranicza. Termin ten jest często stosowany w literaturze zamiennie z pojęciami współpracy międzyregionalnej lub też współpracy transnarodowej (Gorzelać, Bachtler, Kasprzyk, 2005, s. 43).

Współpracę transgraniczną cechuje przede wszystkim lokalność lub regionalność działań. Biorą w niej udział wspólnoty lub władze terytorialne (samorządy) bezpośrednio przylegających do siebie regionów przygranicznych (Greta, 2013, s. 47-52). Należy wyraźnie zaznaczyć, że współpraca transgraniczna nie jest polityką zagraniczną państwa ani środkiem do zdobycia władzy ponadnarodowej przez samorządy lokalne. Współpraca transgraniczna nie jest w żadnym wypadku zagrożeniem dla integralności terytorialnej państwa (Lewkowicz, 2013, s. 23). Przy podejmowaniu jakiegokolwiek współpracy pierwszeństwo musi mieć zawsze prawo krajowe (Solarz, 2009, s. 24-25).

Współpraca transgraniczna może być prowadzona na różnych szczeblach – rządowych, gminnych, a także w ramach euroregionów. Stanowi ona proces, w ramach którego regiony lub samorządy lokalne łączą swoje wysiłki po to, aby wspólnie rozwiązać dotyczące ich problemy, pomimo przeszkody, jaką jest granica państwowa (Koszyk-Białobrzaska, Kisiel, 2008, s. 24-27). Mogą to być sprawy dotyczące wielu, wzajemnie na siebie oddziałujących płaszczyzn: politycznej, ekonomicznej, kulturalnej, społecznej oraz instytucjonalnej (Greta, 2013, s. 48–50).

Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych¹ zaproponowało podział współpracy wykraczającej poza granice państwowe na trzy rodzaje (Koszyk-Białobrzaska, Kisiel, 2008, s. 28):

- współpracę transgraniczną – bezpośrednią współpracę lokalnych i regionalnych władz z sąsiadami wzdłuż granicy państw dotyczącą wszystkich problemów i dziedzin życia;
- współpracę międzyregionalną – współpracę lokalnych i regionalnych władz niekoniecznie ze swoimi bezpośrednimi sąsiadami przygranicznymi, która dotyczy tylko wybranych dziedzin życia;
- współpracę międzynarodową – współpracę na szczeblu państwowym dotyczącą określonych tematów, która może być prowadzona także przy udziale regionów.

SERG łączy obecnie ponad 160 regionów przygranicznych (Greta, 2013, s. 79). Na swojej stronie internetowej udostępnia między innymi interaktywną mapę, na której przedstawione są obszary realizujące współpracę transgraniczną, w tym euroregionalną. Doskonale obrazuje ona skalę zjawiska – ta europejska sieć łączy także większość regionów transgranicznych z obszaru Europy Środkowo-Wschodniej. Do stowarzyszenia należy także Euroregion Śląsk Cieszyński, o którym mowa w niniejszym artykule (*Map of cross-border co-operation in Europe*, b.d.). Udział SERG w funkcjonowaniu regionów przygranicznych jest istotny, ponieważ stowarzyszenie to pełni funkcję reprezentacyjną, doradczą oraz sieciową. Reprezentuje ono zrzeszone regiony transgraniczne oraz euroregiony na poziomie europejskim oraz krajowym: składa wnioski, ukazuje problemy i sposoby ich rozwiązywania; działa w instytucjach i organizacjach unijnych. SERG

¹ Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG), ang. *Association of European Border Regions* – międzynarodowa organizacja pozarządowa powstała w 1971 r. w Anholt, w Niemczech, jest najstarszą europejską organizacją regionalną.

jest organizacją z ponad czterdziestoletnim doświadczeniem. Zainteresowanym stronom udziela porad z zakresu wzajemnej współpracy transgranicznej, sposobów tworzenia wspólnych programów oraz konkretnych obszarów współpracy: w kwestii polityki regionalnej, infrastruktury, gospodarki, transportu, turystyki, społecznej oraz kulturowej (Greta, 2013, s. 79-80).

Próbie zdefiniowania współpracy transgranicznej podjęto także w dokumencie zwanym konwencją madrycką. Uznano tam, że jest nią każde działanie podejmowane przez co najmniej dwa kraje, które ma na celu rozwijanie kontaktów i umacnianie związków między władzami terytorialnymi, a także lokalnymi wspólnotami (*Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi*, b.d.). Z kolei *Europejska karta regionów granicznych i transgranicznych* dodaje jeszcze, że współpraca ta ma na celu zmniejszanie lub eliminowanie często niekorzystnych skutków istnienia granicy, a także poprawę warunków życia mieszkańców na peryferiach państw.

Współpraca transgraniczna pełni obecnie szczególną rolę w stosunkach międzynarodowych. Warte zaznaczenia wydają się zwłaszcza wymienione poniżej jej funkcje:

- geopolityczna – zakłada powstawanie rozwiniętych regionów transgranicznych, niwelowanie skutków istnienia granicy.
- integracyjna – ma związek z rolą regionów przygranicznych w integracji współczesnej Europy, zgodnie z unijną koncepcją Europy regionów, która mówi o tym, że podmiotem w stosunkach z Unią Europejską powinny być regiony. Idea ta dotyczy zwiększania samodzielności niższych szczebli politycznych, co ma prowadzić do przybliżania procesu decyzyjnego do obywateli.
- efektywności – oznacza zwiększającą się efektywność samorządu terytorialnego (lokalnego i regionalnego). Współpraca lokalnych społeczności na pograniczu jest możliwa zgodnie z europejską zasadą subsydiarności lub – inaczej mówiąc – pomocniczości, która została przyjęta w Traktacie o Unii Europejskiej z 1992 roku (Lewkowicz, 2013, s. 25). Zasada ta mówi o tym, że nie należy powierzać jednostce na wyższym szczeblu władzy tego, co może równie efektywnie zrobić jednostka na szczeblu niższym.

Warto szczególnie zastanowić się przede wszystkim nad tym, dlaczego i kiedy podejmuje się decyzję o rozpoczęciu współpracy transgranicznej. Najczęstszym kryterium jest tu efektywność – jeśli efektywniej da się rozwiązać problem wspólnie, wtedy nawiązuje się współpracę. *Europejska karta regionów granicznych i transgranicznych* podaje, że wspólnie podejmowane działania mogą dotyczyć między innymi:

- przezwycięzania „blizn historii”, umożliwiania obywatelom po obu stronach granicy lepszej współpracy oraz ograniczania roli granicy do funkcji wyłącznie administracyjnej;
- współpracy kulturalnej, budowania wzajemnego zaufania;
- wspólnego zagospodarowania przestrzennego;
- ochrony środowiska;
- rozwoju infrastruktury;
- rozwoju gospodarczego regionów peryferyjnych w stosunku do centrum kraju (*Europejska karta regionów granicznych i transgranicznych*, (b.d.), s. 7-11).

Obszary przygraniczne, ze względu na swoje peryferyjne położenie są często zaniedbane, a mieszkańcy odczuwają niewystarczające zainteresowanie ze strony władz centralnych. Negatywne skutki peryferyjności przezwyciężyć można poprzez rozprzestrzenianie innowacji gospo-

darczych oraz przenikanie przez granicę pozytywnych wzorców społeczno-kulturalnych. Dzięki współpracy na pograniczu lokalna społeczność może włączać się w stosunki międzynarodowe, ponieważ decyzje zostają podejmowane na szczeblu regionalnym, zgodnie ze wspomnianą już ideą Europy regionów. Takie działania prowadzą do rozwoju lokalnego i regionalnego, stając się podstawą do wzmacniania współpracy gospodarczej. Jej rozwój na wielu płaszczyznach jest istotnym elementem dla współczesnego pogranicza. Umożliwia przepływ informacji, dobrych praktyk, doświadczeń pomiędzy regionami różnych państw, co prowadzi do polepszenia funkcjonowania rządów, instytucji samorządowych oraz kontaktów miejscowych społeczności.

Wspomniane już Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych zaleca, aby współpraca transgraniczna opierała się na następujących zasadach:

- pionowego i poziomego partnerstwa – czyli relacji między lokalnymi i centralnymi jednostkami administracyjnymi a Unią Europejską (partnerstwo pionowe) oraz związków pomiędzy partnerami na pograniczu (partnerstwo poziome);
- pomocniczości – niektóre uprawnienia powinny być przeniesione ze szczebla centralnego na poziom władz regionalnych;
- długoletniej współpracy – współpraca transgraniczna powinna zakładać budowanie długookresowej relacji. Ważne jest zatem, aby razem tworzyć strategię rozwoju dla obu obszarów, zakładać konkretne cele oraz podejmować działania (Lewkowicz, 2013, s. 24-25).

Przy podejmowaniu współpracy transgranicznej występują także bariery, które mają negatywny wpływ na jej rozwój. Mogą mieć one charakter:

- prawny: brak precyzyjnych uprawnień władz lokalnych do prowadzenia współpracy transgranicznej, brak uregulowania uprawnień samorządów, różny podział administracyjny po obu stronach granicy;
- ekonomiczny: dysproporcje w możliwościach finansowych partnerów, brak dostępu do funduszy z programów Unii Europejskiej;
- społeczno-psychologiczny: wzajemna niechęć społeczności pogranicza, stereotypizacja, niewiedza, bariera językowa.
- organizacyjny: zbyt małe doświadczenie we współpracy transgranicznej, trudności w zarządzaniu.
- przyrodniczy: bariery naturalne (na przykład morze, góry) utrudniające budowę infrastruktury komunikacyjnej, a tym samym kontakty społeczności (Lewkowicz, 2013, s. 27-28).

EUROREGIONY JAKO SFORMALIZOWANA FORMA WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Dla jednoczącej się po wojnie Europy najważniejsze było zachowanie pokoju w przyszłości. Granice państw były miejscem, gdzie w przeszłości najczęściej dochodziło do konfliktów, które czasem przeradzały się w wojny. Dlatego tak duży nacisk zaczęto kłaść na współpracę regionalną terenów przygranicznych i neutralizację wzajemnych antagonizmów. Tak stopniowo wykluwała się idea euroregionów, które miały pełnić rolę swoistych mostów łączących regiony w procesie integracji europejskiej (Malendowski, Szczepaniak, 2000, s. 10-12).

W odróżnieniu od pojęcia „współpraca transgraniczna” termin „euroregion” nie jest oficjalny. Nie występuje on w umowach międzypaństwowych dotyczących regionów pogranicznych czy w oficjalnych dokumentach Unii Europejskiej. Jest to jednak termin, który już bardzo mocno ugruntował się w literaturze, w mediach oraz w praktyce. Euroregiony są obecnie ważnym instrumentem unijnej polityki regionalnej, ale są istotne także dla poszczególnych krajów członkowskich. Są to obszary szczególnie ważne dla procesu integracji europejskiej, ponieważ wspomagają współpracę dwóch lub nawet kilku państw w rejonach przygranicznych oraz ich wspólne wchodzenie w struktury zintegrowanej Europy (Malendowski, Ratajczak, 1998, s. 8).

Euroregionem nazywa się sformalizowaną współpracę transgraniczną, która skupia władze lokalne i regionalne, a w niektórych przypadkach partnerów społecznych i gospodarczych. Pierwszym euroregionem powstałym na granicach Polski był Euroregion Neidde-Nisa-Nysa, który swoją działalność rozpoczął 21 grudnia 1991 (Euroregiony na granicach Polski 2007, 2007, s. 21-22).

Pojęcie to jest bardzo młode – jego powstanie wiąże się z umową Euregio dotyczącą wspólnego ograniczenia kryzysu rolnego, która została zawarta w latach 50. XX wieku pomiędzy niemieckimi i holenderskimi gminami pogranicznymi. W ramach porozumienia Euregio została wybrana rada składająca się z grup roboczych (między innymi do spraw rolnictwa, transportu, środowiska). Było to pierwsze transgraniczne zgromadzenie regionalne. Później zaczęto stosować podobne rozwiązania na pograniczu francusko-niemieckim oraz fińsko-norwesko-szwedzkim. Od nazwy tej pierwszej transgranicznej formy współpracy w Europie pochodzi używany dziś termin „euroregion” (Pietrzyk, 2006).

Obecnie zdarza się, że współpracę transgraniczną utożsamia się wyłącznie z działalnością w obrębie euroregionów. W rzeczywistości euroregion jest bardziej rozwiniętą formą współpracy transgranicznej, w której powołane są struktury organizacyjne, prawne oraz instytucjonalne. W oficjalnych dokumentach Unii Europejskiej mówi się o współpracy transgranicznej lub regionach granicznych (Borys, 2000, s. 69). Pojęcie „euroregion” stało się już jednak normą prawa zwyczajowego i stosuje się je coraz częściej w dokumentach regionalnych i lokalnych dotyczących formalizacji współpracy transgranicznej (Toczyński, Sartorius, 1997, s. 106).

Euroregiony są nazywane czasem „prowincjami zjednoczonej Europy” lub po prostu regionami europejskimi. Warto zaznaczyć, że decyzja o utworzeniu euroregionu nie jest podejmowana na szczeblu unijnym, ale ich utworzenie zależy od inicjatywy oddolnej regionów. To, czy współpraca będzie efektywna, zależy głównie od zaangażowania się samych zainteresowanych, aczkolwiek większość realizowanych w ramach euroregionów projektów jest finansowana z funduszy Unii Europejskiej (Malendowski, Ratajczak, 1998, s. 41).

Każdy z euroregionów określa własne szczegółowe cele współpracy, jednak wiele z nich jest wspólnych i uniwersalnych, a należą do nich: rozwój potencjału gospodarczego, wspólne planowanie regionalne, dążenie do swobodnego przekraczania granicy państwowej mieszkańców danego euroregionu, wzajemne nauczanie regionalne, ochrona środowiska przyrodniczego. Istnieje już wiele wymiernych efektów takiej współpracy na różnych płaszczyznach. Na podkreślenie zasługuje dominująca współpraca w sferze społecznej i gospodarczej. W wielu euroregionach opracowane zostały programy rozwoju regionalnego, w tym gospodarczego i planowania przestrzennego, w których poszukiwano komplementarnych struktur gospodarczych. Większość z nich koncentruje się na opracowywaniu wspólnych planów przestrzennego zagospodarowania i ochrony środowiska czy infrastruktury.

Poszczególne euroregiony same określają szczegółowe cele swojej współpracy. Ich celem pośrednim jest zwalczanie wzajemnej niechęci, jaka często wynika z trudnej historii regionów przygranicznych. Za przykład może tu służyć właśnie pogranicze polsko-czeskie na Śląsku, który w ciągu wieków był terenem spornym między Czechami a Polską, raz dominował wpływ jednej, raz drugiej strony. To w historii najnowszej dopatrywać się jednak możemy źródła trwających do dziś antagonizmów. Wkroczenie wojsk czeskich na tereny Śląska Cieszyńskiego w 1919 roku oraz aneksja Zaolzia przez Polaków w 1938 roku to dwie daty, które do tej pory negatywnie odbijają się na stosunkach polsko-czeskich, zarówno tych formalnych, między rządami, ale przede wszystkim wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego po dzisiejszej jego polskiej, jak i czeskiej stronie (Tomaszewski, 2006, s. 243-257). Zaolzie, które obecnie leży na terenie Republiki Czeskiej do tej pory jest miejscem problematycznym. Mieszka tam spora mniejszość polska, ale mieszkańcy tych terenów nie identyfikują się jasno ani z Polską, ani z Republiką Czeską – określają siebie mianem „zaolziaków” (Gąsior, 2008).

Euroregiony mają także za zadanie umacniać tożsamość regionalną, a jednocześnie poczucie zjednoczenia z Europą, zgodnie z mottem Unii Europejskiej: *In varietate Concordia*². Dąży się też do uświadamiania mieszkańcom regionów przygranicznych korzyści płynących ze współpracy. Rozwiązywanie problemów, które dotyczą obu stron pogranicza, jest łatwiejsze, jeśli podejmuje się wspólny wysiłek. Władza jednego kraju nie jest w stanie na pograniczach efektywnie poradzić sobie ze wspólnymi trudnościami, takimi jak degradacja środowiska (na przykład zanieczyszczenie wspólnej rzeki granicznej) czy kwestie związane z infrastrukturą (drogi urywające się na granicy państwa nie poprawiłyby komunikacji w regionie).

Jedną z podstawowych zasad, na której opiera się funkcjonowanie euroregionów, jest odrębność prawna jednostek je tworzących. Każda z nich musi wspierać się bowiem na prawie państwowym i na tej podstawie możliwe jest zawieranie porozumień o współpracy pomiędzy nimi. W ten sposób powoływane są wspólne organy, które podejmują decyzje dla rozwiązywania konkretnych problemów. Są one obowiązujące dla jednostek współtworzących euroregion. Ważne jest by zaznaczyć, że euroregiony w żadnym wypadku nie są instytucjami eksterytorialnymi. Wszelkie decyzje, jakie są podejmowane przez ich organy, muszą być zatwierdzone przez lokalne władze oraz być zgodne z normami prawa wewnętrznego (Kantyka, 2004, s. 54-56).

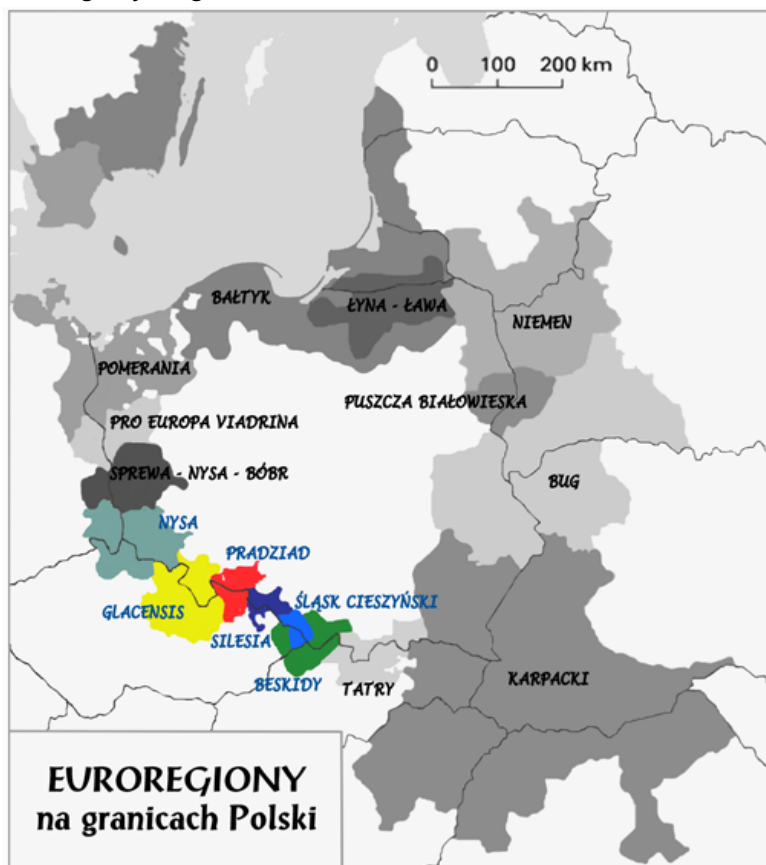
Podsumowując, euroregiony są regionalną formą współpracy ponad granicami europejskich państw. Taka kooperacja ma sprzyjać rozwojowi geograficznemu oraz kulturalnemu, ale ma także cel nadrzędny, jakim jest utrwalanie spokojnej koegzystencji graniczących ze sobą narodów.

CHARAKTERYSTYKA EUROREGIONÓW NA GRANICY POLSKO-CZESKIEJ

Na pograniczu polsko-czeskim znajdują się Euroregiony: Glacensis, Pradziad, Silesia i Śląsk Cieszyński oraz Euroregion Beskidy (pogranicze Polski, Czech i Słowacji) i Euroregion Nysa (Polska, Czechy, Niemcy) (*Euroregiony na granicach Polski 2007*, 2007, s. 22-25). Euroregiony na południu Polski są zdecydowanie mniejsze od pozostałych.

² Zjednoczeni w różnorodności.

Rysunek 1
Euroregiony na granicach Polski

Źródło: <http://www.euroregions.org/pl/index/euroregiony-w-polsce-i-czechach/11.html>.
Euroregiony z regionu przygranicznego polsko-czeskiego zaznaczone są kolorami.

Euroregiony, w ramach których współpracują Polacy i Czesi, powstawały jeszcze przed akcesją obu tych krajów do Unii Europejskiej. Najstarszy euroregion, czyli Nysa, powstał już w 1991 roku, najmłodszy zaś w 2000 roku. Powierzchnia wszystkich euroregionów pogranicza polsko-czeskiego zajmuje prawie 36 tysięcy km². Mieszkańców na tych terenach jest ponad 5,9 miliona. Są to zatem obszary o ogromnym potencjale, także demograficznym.

Tabela 1
Euroregiony na pograniczu polsko-czeskim

Euroregion	Data powstania	Państwa	Powierzchnia (km ²)	Mieszkańcy
Beskidy	09.06.2000	Polska, Republika Czeska, Słowacja	6143	1 185 506
Glacensis	05.12.1995	Polska, Republika Czeska	5047	741 255
Nysa	21.12.1991	Polska, Republika Czeska, Niemcy	12753	1637846
Pradziad	02.07.1997	Polska, Republika Czeska	7542	876 784
Silesia	20.11.1998	Polska, Republika Czeska	2741	817990
Śląsk Cieszyński	22.04.1998	Polska, Republika Czeska	1730	656 820

Źródło: Euroregiony na granicach Polski 2007 (2007).

CHARAKTERYSTYKA EUROREGIONU ŚLĄSK CIESZYŃSKI

Euroregion Śląsk Cieszyński powstał na mocy umowy o współpracy regionalnej pod nazwą: Euroregion Śląsk Cieszyński – Těšínské Slezsko, która została zawarta 22 kwietnia 1998 w Cieszynie. Stronę polską reprezentowało Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej "OLZA" z siedzibą w Cieszynie, a czeską Regionalne Stowarzyszenie Współpracy Czesko-Polskiej Śląska Cieszyńskiego z Czeskiego Cieszyna.

Euroregion Śląsk Cieszyński leży w rejonie nadgranicznym północno-wschodnich Czech i południowej Polski, niedaleko granicy ze Słowacją. Zarówno polska, jak i czeska część euroregionu skupiają się wokół rzeki Olzy, która jest naturalną granicą państwa. Dzieli ona także miasta stanowiące centrum euroregionu: Český Těšín i Cieszyn. Przez tereny te biegnie główna linia komunikacyjna łącząca północną i południową Europę. Pod względem administracji państwowej euroregion obejmuje w Republice Czeskiej powiat Karviná, wybrane gminy powiatu Frýdek – Místek, w Polsce przygraniczną część województwa śląskiego (część powiatu wodzisławskiego, miasto Jastrzębie-Zdrój, powiat cieszyński i część powiatu bielskiego) (*Oficjalna strona Euroregionu Śląsk Cieszyński*, b.d.).

Działalność euroregionu skupia się na wspieraniu rozwoju współpracy na terenach przygranicznych, na przykład na wymianie informacji, dobrych praktyk, rozwoju turystyki, współpracy w zagospodarowaniu przestrzennym, współpracy w sferze gospodarczej i handlowej, współpracy między szkołami i młodzieżą na terenie euroregionu, wspieraniu rozwoju kultury, oświaty i sportu, rozwiązywaniu wspólnych problemów w dziedzinie transportu, komunikacji oraz bezpieczeństwa obywateli. Ważnym elementem współpracy jest współpraca związana z ekologią i ochroną środowiska naturalnego (*Oficjalna strona Euroregionu Śląsk Cieszyński*, b.d.). Tereny Euroregionu Śląsk Cieszyński to obszary o dużej gęstości zaludnienia. Coraz więcej ludzi zaczyna mieszkać także na terenach wiejskich, ponieważ są one wysoko uprzemysłowione. Od wieków w regionie kładziono nacisk na edukację, dlatego do tej pory poziom wykształcenia mieszkańców jest wysoki.

UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE POLSKO-CZESKIEJ WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Polska i Republika Czeska należą do wspólnej rodziny narodów słowiańskich. Wiele łączy te dwa kraje: podobna historia, warunki naturalne, klimat. Wydaje się zatem, że nie ma żadnych przeszkód na drodze współpracy, zwłaszcza jeśli chodzi o tereny przygraniczne, które przecież często w przeszłości tworzyły jednorodny kulturowo obszar. Jednak w wyniku ustanowienia politycznych granic nawet regiony, które historycznie stanowiły całość, na przykład Śląsk Cieszyński, nie są już tak do siebie zbliżone. Wydaje się więc zasadne, aby przy analizowaniu warunków współpracy transgranicznej polsko-czeskiej uwzględnić również uwarunkowania historyczne i kulturowe. Należy na to zwrócić szczególną uwagę, ponieważ w wielu instytucjach współpracujących na pograniczu pokutuje przekonanie, że kulturowe różnice w wypadku Polaków i Czechów można pominąć. Z drugiej strony oczywiste jest uwzględnianie tych czynników przy współpracy z narodami zamieszkującymi tereny leżące w dużej odległości od polskich granic. Takie myślenie może prowadzić do nieporozumień wynikających z niewiedzy Polaków na temat czeskich zachowań i odwrotnie, a w konsekwencji obniżać efektywność współpracy.

Warto przedstawić bardziej szczegółowo historyczne uwarunkowania Śląska Cieszyńskiego. Po I wojnie światowej zarówno Polacy, jak i Czesi podjęli starania o odzyskanie niepodległości. 28 października 1918 roku Czechosłowacki Komitet Narodowy uchwalił „ustawę z 18 października

1918 r. o utworzeniu niepodległego państwa czechosłowackiego” (Tomaszewski, 2006, s. 22). Polska ogłosiła niepodległość później – 11 listopada. Ustalenie granic okazało się bardzo trudnym zadaniem dla nowo powstającego państwa czechosłowackiego, szczególnie z Austrią, Niemcami i Polską. Bardzo skomplikowana sytuacja była na Śląsku, który do tej pory wchodził w skład Austrii, gdyż był to teren zamieszkały przez różne narody: Polaków, Czechów, Niemców oraz Ślązaków, którzy nie uważali się za żadną z poprzednio wymienionych narodowości. Wpływy polskie ze strony Krakowa oraz czeskie z Pragi i Ołomuńca krzyżowały się na Śląsku Cieszyńskim, gdzie jeszcze trudniej było jednoznacznie określić tożsamość mieszkańców. Ciekawie kształtowały się tu stosunki wyznaniowe. Pod wpływem strony niemieckiej znajdował się Kościół katolicki, jednak oddziaływały na niego także wpływy czeskie. Wśród niektórych protestantów widać było natomiast wpływy polskie. Na obszarze tym zamieszkiwali także Żydzi, którzy ulegali wpływom niemieckojęzycznym. Jak widać, stosunki ludnościowe były tu bardzo skomplikowane, często zdarzały się konflikty pomiędzy różnymi grupami etnicznymi. Oprócz tego, dla podziału granic istotne okazały się także względy gospodarcze, gdyż był to region bogaty w złoża węgla kamiennego oraz rozwinięty przemysłowo. Sporne tereny były ważne dla obu stron także ze względu na infrastrukturę kolejową, która łączyła ziemie czeskie oraz Słowację (Tomaszewski, 2006, s. 26-29).

Władze polskie ustaliły termin wyborów na dzień 26 stycznia 1919 roku, a jako jeden z okręgów wyborczych wyznaczony był Śląsk Cieszyński. Czesi uznali to za próbę przesądzenia sporu o te tereny. 21 stycznia 1919 roku oddziały czechosłowackie wkroczyły na tereny sporne (Tomaszewski, 2006, s. 29). Prezydent Czechosłowacji Tomasz Masaryk zdecydował o reokupacji Śląska Cieszyńskiego, bojąc się, że Polacy na stałe uznają za swoje ważne karwińsko-ostrowskie zagłębie węglowe. Walki trwały przez 9 dni, w tym czasie wzajemna niechęć polsko-czeska na tych terenach urosła do ogromnych rozmiarów. Ze strony polskiej za broń chwytano także ludność cywilną (Gąsior, 2008, s. 58-69). Pod naciskiem mocarstw europejskich nastąpił rozejm, ustalający niekorzystną linię graniczną dla Polski. Podczas wyznaczania granic na Śląsku Cieszyńskim zostały uwzględnione racje strony czechosłowackiej, dlatego niektóre gminy, w których większość stanowili Polacy, również zostały włączone do Czechosłowacji. Uprzemysłowione Bielsko oraz większa część Cieszyna wraz z historycznym starym miastem weszła w skład Polski. Niekorzystna sytuacja mniejszości polskiej powodowała w kolejnych latach konflikty między tymi dwoma nowo powstałymi państwami (Tomaszewski, 2006, s. 30).

W okresie międzywojennym Czechosłowacja była w Polsce postrzegana jako sztucznie powstałe państwo. Polska na wypadek walk zaczęła koncentrować wojsko na Śląsku Cieszyńskim, w pobliżu granicy. We wrześniu 1938 roku doszło do porozumienia zawartego w Monachium pomiędzy Niemcami, Wielką Brytanią, Francją i Włochami w sprawie Niemców sudeckich mieszkających na terenie Republiki Czechosłowackiej. Rząd Czechosłowacki musiał ustąpić, przyjął ustalenia konferencji, czyli oddać tereny, których domagała się Trzecia Rzesza. W tym samym dniu rząd polski złożył w Pradze żądanie oddania części Śląska Cieszyńskiego (Zaolzia), na którym mieszkała znacząca część Polaków. Czechosłowacja przystąpiła na to ultimatum. W kolejnych dniach polskie oraz niemieckie wojska zajęły ziemie, które Czechosłowacja zmuszona była oddać (Tomaszewski, 2006, s. 69-82). Polska stała się sojusznikiem Trzeciej Rzeszy, mimo że nie zawarto żadnego formalnego układu.

Wkroczenie wojsk czeskich na tereny Śląska Cieszyńskiego w 1919 roku oraz aneksja Zaolzia przez Polaków w 1938 roku, to dwie daty, które do tej pory negatywnie odbijają się na formalnych stosunkach polsko-czeskich, ale przede wszystkim wpływają niekorzystnie na nastroje mieszkańców Śląska Cieszyńskiego zarówno po jego obecnej polskiej, jak i czeskiej stronie.

Niektórzy autorzy pomijają znaczenie barier kulturowych i historycznych dla współpracy polsko-czeskiej. Porównują sytuację na tym pograniczu z chociażby stosunkami polsko-niemieckimi, które są obciążone historycznie w o wiele większym stopniu (Dołzbłasz, 2010, s. 103). Z analizy uwarunkowań kulturowych i historycznych wynika jednak, że nawet współpraca narodów, które pozornie są do siebie bardzo podobne, naznaczona jest przez różnice kulturowe. Warto mieć świadomość tych różnic, jeśli dąży się do efektywnej współpracy.

Jak można wywnioskować, obszar obecnego Euroregionu Śląsk Cieszyński jest typowym pograniczem, na którym przez kilkaset lat stykały się duże państwa europejskie. Cechują go: wielokulturowość, obecność mniejszości narodowych i konfliktów narodowościowych i społecznych. Ustalanie granic było na tym obszarze procesem wyjątkowo długotrwałym, dlatego obecnie charakteryzuje się on zróżnicowaniem społeczno-gospodarczym, a także narodowościowym (Heffner, 2001, s. 30-31). W dobie postępującej integracji europejskiej region ten nabiera coraz większego znaczenia. Na uwagę zasługuje fakt, iż jest on położony pomiędzy ważnymi środkowoeuropejskimi stolicami: Warszawą, Pragą, Berlinem, Wiedniem, Bratysławą i Budapesztem. Dlatego warto rozwijać ten silny region transgraniczny, aby w przyszłości pełnił podobne funkcje co analogiczne, ale o wiele bardziej rozwinięte i zinstytucjonalizowane regiony na pograniczu Holandii, Belgii, Niemiec i Francji (Heffner, 2001, s. 20-31).

PROBLEM WZAJEMNYCH STEREOTYPÓW NARODOWYCH

Na jakość współpracy transgranicznej wpływają także pośrednio stereotypy. Polacy najczęściej postrzegają Czechów jako pragmatycznych ateistów, a Polacy są określane jako zbyt religijni i pełni patosu. Religia jest ważnym czynnikiem, który w ten czy inny sposób kształtuje narodowe wartości. Już Max Weber w swoim dziele *Etyka protestancka a duch kapitalizmu* wysnuł tezę mówiącą o korelacji pomiędzy religią a rozwojem gospodarczym. Można więc założyć, że różnice w wyznawanej religii, a poprzez to w wyznawanych wartościach mogą mieć jakiś wpływ na jakość współpracy międzynarodowej, choć wydaje się, że coraz mniejszy. Jak wynika z danych Central Intelligence Agency, procent ludzi wierzących jest w Polsce bardzo wysoki, z czego większość (87%) obywateli to katolicy. Odmienna sytuacja ma miejsce w Republice Czeskiej, która jest krajem wyjątkowo świeckim. Tylko 11 % osób jest zadeklarowanych jako wierzące, natomiast pozostali nie są zadeklarowani lub są niewierzący. Polska jest krajem w o wiele większym stopniu przywiązany do swoich tradycji, w tym ważnych tradycji chrześcijańskich. W pewnych przypadkach rozbieżność ta może być barierą dla współpracy i powodować niezrozumienie partnera. Dobrze, aby obie strony miały świadomość tej odmienności.

Znaczącym utrudnieniem we współpracy jest także stereotyp mówiący o tym, że nie istnieje poważna bariera językowa między Polakami i Czechami. Dawniej na terenach Śląska Cieszyńskiego powszechne było porozumiewanie się „po naszemu”³, a w trakcie codziennych rozmów trudno było rozpoznać, kto jest Czechem, a kto Polakiem (Gašior, 2008, s. 5-7). Obecnie jednak młodzi mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego i Zaolzia⁴ w znacznie mniejszym zakresie znają i posługują się dialektem cieszyńskim. Mimo to w komunikacji prawie nie używa się języka innego niż polski lub czeski (na przykład języka angielskiego). O ile w prostych rozmowach udaje się poro-

³ Powszechne na Śląsku Cieszyńskim określenie dla gwary cieszyńskiej (*těšínské nářečí*).

⁴ W polskiej terminologii oznacza część Śląska Cieszyńskiego leżącą obecnie w Republice Czeskiej, którą zamieszkuje w znacznej części ludność polskiego pochodzenia.

zumiewać, o tyle kiedy trzeba użyć specjalistycznego języka, bariera jest bardzo widoczna. Jak wynika z raportu Instytutu Spraw Publicznych, podobieństwo tych dwóch języków sprawia, że rozmówcy często udają, że rozumieją drugą stronę (Fuksiewicz, 2013). Prowadzi to do nieporozumień i może stanowić poważną przeszkodę dla współpracy.

WSPÓŁPRACA W EUROREGIONIE ŚLĄSK CIESZYŃSKI

Podstawowym narzędziem pomagającym w realizacji celów statutowych euroregionów są mikroprojekty. Są to projekty, które mają na celu przede wszystkim wzajemne poznanie i zbliżenie do siebie społeczeństw żyjących po obu stronach pogranicza. Dlatego często nazywa się je projektami typu „ludzie dla ludzi”. Są to, najogólniej mówiąc, przedsięwzięcia niskobudżetowe o przeważnie miękkim charakterze (Lewkowicz, 2013, s. 159).

Na pograniczu polsko-czeskim takie projekty realizowane są od 1999 roku, pierwotnie w ramach Funduszu Małych Projektów Phare CBC (1999-2003). Programy te cieszyły się ogromną popularnością wśród beneficjentów. Wykorzystanie środków na mikroprojekty było bardzo wysokie (Dołzbłasz, 2010, s. 37-38). Następnie realizowano je w ramach programu INTERREG IIIA – Fundusz Mikroprojektów.

Aktualnie mikroprojekty realizowane są w ramach 3. osi priorytetowej (Wspieranie współpracy społeczności lokalnych) Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Czeska 2007-2013. Na ten samodzielny obszar wspierania inicjatyw przeznaczono 20 % ze środków finansowych programu POWT RP-Cz. Za ich wdrażanie odpowiedzialne są euroregiony z określonych obszarów. Fundusz Mikroprojektów ma na celu rozwój współpracy pomiędzy społecznościami po obu stronach granicy i wspiera bardzo zróżnicowane inicjatywy, przykładowo: sportowe, kulturalne, edukacyjne, turystyczne, dotyczące rozwoju ekonomicznego czy też wykorzystywania technologii informacyjnych (*Fundusz mikroprojektów*, b.d.). Fundusz Mikroprojektów utworzony jest dla wspierania projektów lokalnych, o mniejszym zakresie. Projekty realizowane w jego ramach są przede wszystkim skupione na sferze rozwoju stosunków transgranicznych między ludźmi. Niektóre mikroprojekty mają też na celu poprawę infrastruktury miejskiej i turystycznej o oddziaływaniu transgranicznym.

Obecnie ze środków Funduszu Mikroprojektów Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska 2007-2013 można korzystać również w Euroregionie Śląsk Cieszyński. Dokumenty euroregionu jasno określają, jaki rodzaj projektu można objąć dofinansowaniem z Funduszu Mikroprojektów. Mogą to być projekty:

Obecnie ze środków Funduszu Mikroprojektów Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska 2007-2013 można korzystać również w Euroregionie Śląsk Cieszyński. Dokumenty euroregionu jasno określają, jaki rodzaj projektu można objąć dofinansowaniem z Funduszu Mikroprojektów. Mogą to być projekty:

- typu A – należy złożyć wspólny wniosek o realizację projektu transgranicznego, a jeden z partnerów staje się partnerem wiodącym projektu odpowiedzialnym przed instytucją zarządzającą (w tym wypadku Ministerstwem Rozwoju Regionalnego Republiki Czeskiej);
- typu B – nie występuje partner wiodący, każdy partner składa wniosek projektowy, realizowany jest jeden projekt z oddzielnymi źródłami finansowania;
- typu C – projekt realizowany samodzielnie, bez zaangażowania finansowego partnera (Fundusz mikroprojektów).

Na podstawie danych instytucji zarządzającej mikroprojektami po stronie polskiej, czyli Stowarzyszenia Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”, wynika, że w okresie od 2007 do 2013 roku zakończono 89 mikroprojektów (*Projekty zakończone*). Większość z nich (38) była projektami typu C, a więc partner zagraniczny nie współdzielił kosztów realizacji przedsięwzięcia. Często realizowano też projekty typu B, gdy partnerzy na zasadzie równorzędnej składają wnioski o projekt i dofinansowanie (33). Najmniejszą popularnością cieszył się typ A (18). Wynika z tego, że rzadko jedna ze stron projektu decydowała się brać na siebie odpowiedzialność za cały projekt. Wniosek ten wydaje się bardzo ciekawy i stwarza pole do pogłębionych badań w poszukiwaniu odpowiedzi na to, dlaczego niechętnie realizowane są projekty z pełną odpowiedzialnością jednej ze stron.

Jeśli brać pod uwagę typ beneficjentów, to widać wyraźnie dominację jednej grupy. W prawie połowie projektów beneficjentami były miasta lub gminy (41), w tej grupie najczęściej były to gminy (34). Jak widzimy, to najmniejsze jednostki samorządu terytorialnego najczęściej korzystają z Funduszu Mikroprojektów. Drugą najliczniejszą grupą były instytucje publiczne (14 projektów): takie jak ośrodki promocji turystycznej (7), muzea (2), biblioteki (3), ale też związki wyznaniowe i kościoły (2). Podlegające gminom ośrodki kultury realizowały projekty dwanaście razy. Najczęściej były to gminne ośrodki kultury. Jedynym miejskim ośrodkiem kultury był ten zlokalizowany w największym mieście euroregionu – w Jastrzębiu-Zdroju. Kolejną grupę stanowią organizacje pozarządowe działające na terenie euroregionu (9). Najmniej razy beneficjentami były związki sportowe (7) oraz szkoły i szkoły wyższe (6).

Warto zauważyć, że prawie zawsze beneficjentami projektu były takie same instytucje po obu stronach granicy. Przykładowo, jeśli po stronie polskiej beneficjentem jest polska gmina, to partnerem projektu jest także gmina po stronie czeskiej, Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie jest odbiorcą funduszy razem z Muzeum Těšínska w Czeskim Cieszynie, Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cieszynie jest beneficjentem wspólnie ze Śląskim Kościołem Ewangelickim z Republiki Czeskiej, polski klub hokejowy wspólnie z czeskim klubem hokejowym i tak dalej. Wynika z tego, że mikroprojekty umożliwiają współpracę podobnych instytucji po obu stronach granicy, a więc wymianę dobrych praktyk, organizowanie wspólnych przedsięwzięć bez względu na barierę, jaką jest granica czy też język.

Łącznie na wszystkie projekty pozyskano 1 737 467,31 euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2

Podział mikroprojektów według kategorii beneficjentów w Euroregionie Śląsk Cieszyński

Beneficjenci	Liczba zrealizowanych projektów	Kwota dofinansowania z EFRR (EUR)
Szkoły/szkoły wyższe	6	104000,3
Związki sportowe	7	174169,45
Organizacje pozarządowe	9	192453,71
Miejskie/Gminne Ośrodki Kultury	12	196927,29
Instytucje publiczne (muzea, biblioteki itp.)	14	264760,58
Miasto/Gmina	41	805155,98
Suma	89	1737467,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.powt.olza.pl/fr/pobierz/plik/82/projekty-zakonczone.pdf.

Zdecydowanie beneficjentem największej ilości środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego wśród projektów zakończonych były miasta i gminy (46% środków),

drugim z kolei instytucje publiczne (15%). Do ośrodków kultury, organizacji pozarządowych i związków sportowych powędrowało po 10% środków. Zastanawiające jest to, że najmniejszą ilość środków otrzymało szkolnictwo (niecałe 6%).

Na podstawie analizy danych dotyczących zakończonych mikroprojektów w Euroregionie Śląsk Cieszyński wyraźnie widać dominację przedsięwzięć dotyczących kultury (31) oraz turystyki (23). Kolejną najliczniejszą grupą projektów były te mające na celu zacieśnienie współpracy partnerskiej miast, gmin, społeczności po obu stronach granicy (14). Stosunkowo często podejmowano też działania w dziedzinie sportu (11). Najrzadziej projekty dotyczyły zasobów ludzkich i edukacji oraz bezpośredniej promocji regionu (odpowiednio 4 i 3). Szczególnie zwraca uwagę marginalna liczba projektów dotyczących rozwoju gospodarki i infrastruktury (jedynie 2 projekty) oraz ochrony środowiska (tylko jeden projekt). Dokładnie opracowane dane znajdują się w poniższej tabeli.

Tabela 3

Podział mikroprojektów w Euroregionie Śląsk Cieszyński

Kategoria projektów	Liczba projektów	Kwota dofinansowania EFRR (EUR)
Kultura	31	573787,93
Turystyka	23	477435,79
Współpraca partnerska	14	282980,44
Sport	11	220174,34
Zasoby ludzkie i edukacja	4	63502,81
Promocja regionu	3	55129,71
Gospodarka i infrastruktura	2	37543,67
Ochrona środowiska	1	26912,62
Suma	89	1737467,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.powt.olza.pl/fr/pobierz/plik/82/projekty-zakonczone.pdf.

Podsumowując zanalizowane dane, można stwierdzić, że najważniejszym efektem realizacji mikroprojektów na terenie Euroregionu Śląsk Cieszyński był rozwój polsko-czeskiej współpracy transgranicznej na terenach, które obejmują te państwa. Dało się zauważyć, że w roli beneficjentów po polskiej stronie najczęściej występują jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli (w 48% analizowanych mikroprojektów obu części euroregionu. Wynika z tego, że samorzady były najlepiej przygotowane do złożenia wniosków o fundusze unijne i realizowania projektów. Zaskakująco niskie było pozyskiwanie środków przez lokalnie działające organizacje pozarządowe – tylko 8 %. Pokazuje to, że działalność tego sektora w regionie potrzebuje wsparcia i poprawy. Może to też świadczyć o wciąż jeszcze niskim poziomie rozwoju kapitału społecznego na pograniczu Polski i Republiki Czeskiej. Biorąc pod uwagę rodzaj realizowanych projektów, przeważały projekty dotyczące szeroko pojętej kultury. Stanowiły one w sumie 40 % ze wszystkich zrealizowanych mikroprojektów. Bardzo często realizowano też projekty dotyczące rozwoju turystyki pogranicza (24%). W Euroregionie Śląsk Cieszyński szczególnie dużo projektów dotyczyło wyznaczania i budowy ścieżek rowerowych. 13% projektów dotyczyło sportu – głównie organizacji wspólnych zawodów i wydarzeń sportowych. Bardzo mało przedsięwzięć dotyczyło rozwoju gospodarczego. Zaskakująca jest także marginalna liczba projektów dotyczących ochrony środowiska.

Reasumując, projekty podejmowane w analizowanym regionie pogranicza cechowała przede wszystkim homogeniczność – dominacja „miękkich” projektów dotyczących kultury i turystyki oraz bardzo niska liczba projektów dotyczących rozwoju gospodarczego i ochrony środowiska.

ZAKOŃCZENIE

Warunkiem prowadzenia efektywnej współpracy transgranicznej jest synchronizacja pomiędzy polityką zagraniczną państwa a działalnością międzynarodową instytucji i władz lokalnych i regionalnych. Państwo musi stworzyć odpowiednie ramy prawne, usuwać bariery, a także zachęcać szczebel lokalny do podejmowania współpracy transgranicznej. Bardzo ważne jest to, aby społeczność i liderzy zauważyli korzyści, jakie mogą wypływać z takiej działalności.

Jak pokazała analiza współpracy transgranicznej, do tej pory Polska i Republika Czeska współdziałają w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński głównie w sferze kulturalnej oraz turystycznej. Społeczności po obu stronach granicy poznają się wzajemnie i integrują, co jest bardzo cenne. Jeśli chodzi jednak o współpracę gospodarczą, to oba kraje próbują rozwijać swoją gospodarkę i konkurować na europejskim rynku osobno. Wspólne przedsięwzięcia gospodarcze dopiero zaczynają funkcjonować. Podejmowane projekty transgraniczne są w większości projektami „miękkimi”, niezbyt skomplikowanymi. Brakuje poważnych przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości i wzrostem konkurencyjności regionu. W tej drugiej dziedzinie wytyczane są głównie międzynarodowe ścieżki rowerowe. W odczuciu autorki brakuje bardziej zdecydowanych wspólnych kroków w kierunku umacniania się transgranicznego regionu polsko-czeskiego na arenie międzynarodowej, na przykład promocji regionu, lokalnych produktów, innowacji i gospodarki na zewnątrz. Współpraca ta jest natomiast na dobrej drodze ku głębszej integracji, świadczy o tym fakt, że jest ona kontynuowana i utworzony został nowy program finansowania na lata 2014–2020. Na uwagę zasługuje też fakt, iż bardzo dobrym źródłem informacji i podstawowych danych są strony internetowe euroregionów oraz strona projektu POWT RP – Cz 2007–2013, opracowane w dwóch wersjach językowych: czeskiej i polskiej. Sekretariaty euroregionów również pracują bardzo pręźnie. Chętnie udzielane są wszelkie informacje, a także wysyłane darmowe materiały promocyjne i informacyjne. Na pytania dotyczące funkcjonowania euroregionu oraz lokalizacji danych, postawione drogą mailową, autorka otrzymywała odpowiedź już następnego dnia.

Hipoteza o trudnościach we współpracy wynikających z uwarunkowań historycznych i kulturowych została częściowo potwierdzona. Projekty realizowane na pograniczu mają jednak na celu integrację społeczeństw po obu stronach granicy i niwelowanie negatywnych skutków uwarunkowań historycznych i kulturowych. Dzięki temu budowane jest stopniowo społeczeństwo pogranicza otwarte na współpracę.

Autorka wysnuła także hipotezę, że polsko-czeska współpraca transgraniczna w ramach Euroregionu Śląsk Cieszyński rozwija się przede wszystkim dzięki funduszom pozyskiwanym z Unii Europejskiej. Została ona niemal całkowicie potwierdzona. Prawie wszystkie przykłady podejmowanej współpracy były organizowane przy dofinansowaniu z funduszy unijnych. Warto też zauważyć, że działalność euroregionów jest obecnie utożsamiana ze współpracą transgraniczną na pograniczu Polski i Republiki Czeskiej. Zasadnym wydaje się postawienie otwartego pytania, jaki kształt miałyby współpraca przygraniczna tych dwóch państw, jeśli w ramach Unii Europejskiej nie stworzono by struktur euroregionalnych.

Analiza współpracy transgranicznej tylko na podstawie statystycznych danych dotyczących liczby zrealizowanych projektów i wydanych środków jest potrzebna, ale nie oddaje w pełni wpływu współpracy transgranicznej na dane społeczności. Stanowi jednak dobrą podstawę do pogłębiania badań, na przykład w obrębie nauk socjologicznych, na temat wpływu funkcjonowania euroregionu na lokalne społeczności

Współpraca pomiędzy Polską a Republiką Czeską może być ważnym instrumentem służącym do wzmocnienia pozycji szeroko pojętego regionu Europy Środkowej. Dzięki aktywności transgranicznej Polacy i Czesi stopniowo zbliżają się do siebie, zanikają głęboko zakorzenione antagonizmy. Takie budowanie dobrosąsiedzkich stosunków między społecznościami pogranicza, a także całymi narodami, może być pomocne w budowaniu wspólnej polityki regionu⁵ wobec Unii Europejskiej, a także wobec całego świata. W obliczu globalizacji należy wzmocnić konkurencyjność regionu, budować struktury sieciowe go łączące. Warunkiem koniecznym rozwoju takich terenów jest dobra organizacja współpracy w regionie (Mrówka, 2009). Potrzeba odpowiedniej synchronizacji między polityką zagraniczną państwa a działalnością instytucji i władz lokalnych wszystkich szczebli. Bardzo ważne jest także to, aby lokalna społeczność i liderzy zauważyli korzyści płynące ze współpracy transgranicznej. Częściej beneficjentami funduszy unijnych powinny zostawać organizacje pozarządowe, a nie tylko samorząd terytorialny.

BIBLIOGRAFIA

- Borys, T. (2010). Euroregiony a nowy układ jednostek terytorialnych Polski. W: W. Malendowski (red.), *Euroregiony mosty do Europy bez granic* (s. 69–80). Warszawa: Elipsa.
- Dołzbłasz, S. (2010). *Współpraca transgraniczna w Polsce po akcesji do UE*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych*. (b.d.). Pobrano z: [http://cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/5E37B3BC73FF3C33C1256E86004711F1/\\$file/karta.pdf](http://cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/5E37B3BC73FF3C33C1256E86004711F1/$file/karta.pdf)
- Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi*. (b.d.).
- Euroregiony na granicach Polski 2007* (2007). Urząd Statystyczny we Wrocławiu.
- Fuksiewicz, A. (2013). *Podsumowanie polsko-czeskiej współpracy przygranicznej 2007-2013*. Instytut Spraw Publicznych. Pobrano z <http://polityka-zagraniczna-samorzad.info/podsumowanie-polsko-czeskiej-wspolpracy-przygranicznej-2007-2013/>
- Fundusz mikroprojektów. (b.d.). Pobrano z: <http://www.euregio-teschinensis.eu/fundusz-mikroprojektow/>
- Gąsior, G. (2008). *Zaolzie: polsko-czeski spór o Śląsk Cieszyński 1918-2008*. Warszawa: Ośrodek KARTA.
- Gorzela, G., Bachtler, J., Kasprzyk, M. (2005). *Współpraca transgraniczna Unii Europejskiej doświadczenia Polsko – Niemieckie*. Warszawa: Scholar.
- Greta, M. (2003). *Euroregiony a integracja europejska. Wnioski dla Polski*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

⁵ Na przykład w ramach Grupy Wyszehradzkiej.

- Greta, M. (2013). *Euroregiony polskie w procesie integracji europejskiej oraz w przewyżczeniu peryferyjności i dysproporcji regionalnych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Heffner, K. (2001). Górny Śląsk i Północne Morawy jako region transgraniczny. W: A. Klasik (red.), *Górny Śląsk i Północne Morawy jako silny region transgraniczny Europy Środkowej* (s. 19–32). Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego.
- Kantyka, Z. (2004). Współpraca międzyregionalna i transgraniczna oraz jej znaczenie w rozwoju społeczności lokalnych i europejskich procesów integracyjnych. W: P. Dobrowolski (red.), *Współpraca transgraniczna i międzyregionalna województwa śląskiego* (s. 50–61). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Koszyk-Białobrzaska, R., Kisiel, R. (2008). *Euroregionalna współpraca i integracja na przykładzie euroregionu Bałtyk*. Olsztyn: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski.
- Lewkowicz, Ł. (2013). *Euroregiony na pograniczu polsko-słowackim. Geneza i funkcjonowanie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Malendowski, W., Ratajczak, M. (1998). *Euroregiony: pierwszy krok do integracji europejskiej*. Wrocław: Atla 2.
- Malendowski, W., Szczepaniak, M. (2000). *Euroregiony – mosty do Europy bez granic*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Map of cross-border co-operation in Europe. (b.d.). Pobrano z: http://www.aebr.eu/en/members/map_of_members.php
- Mrówka, M. (2009). Adaptacja rozwoju regionalnego do procesów globalizacji na przykładzie poprawy realizacji strategii konkurencyjności gospodarczej i inwestycyjnej. W: P. Oleśniewicz (red.), *Współpraca polsko-czeska w kontekście globalizacji* (s. 27-44). Nowa Ruda: Gmina Miejska Nowa Ruda .
- Oficjalna strona Euroregionu Śląsk Cieszyński. (b.d.). Pobrano z: <http://www.euroregion-teschinensis.eu/euroregion-slask-cieszynski>
- Ogólnie o Euroregionie Śląsk Cieszyński. (b.d.). Pobrano z: http://www.euroregions.org/pl/index/ogolnie_o_euroregionie_slask_cieszynski/75.html
- Pietrzyk, I. (2006). *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Projekty zakończone. (b.d.). Pobrano z: www.powt.olza.pl/fr/pobierz/plik/82/projekty-zakonczone.pdf
- Sanetra-Półgrabi, S. (2015). *Funkcjonowanie euroregionów na pograniczu południowym Polski: studium porównawcze euroregionów „Śląsk Cieszyński”, „Beskidy” i „Tatry”*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Solarz, P. (2009). *Współpraca transgraniczna jako czynnik procesu integracji europejskiej*. Warszawa: Vizja Press&IT.
- Toczyński, W., Sartorius, W. (1997). *Międzynarodowa współpraca regionów*. Warszawa: PRZEDŚWIT.
- Tomaszewski, J. (2006). *Czechy i Słowacja*. Warszawa: TRIO.